

**Criticism of the Executive Regulation of the European Union Regarding
the Sanction of the “Promotion of Virtue and the Prevention of Vice”
Headquarters and its Secretary**

Jafar SadeghManesh*

Abstract

On January 23, the Council of the European Union approved the executive regulation proposed by the Commission of the Union and the High Representative of the Union regarding the imposition of restrictions on several Iranian entities and individuals and stipulated that it is applicable in all member states. In this document, several persons and institutions, including the Promotion of Virtue and the Prevention of Vice headquarters and its secretary, are sanctioned. In this descriptive-analytical note, we are looking for an answer to the question whether this sanction has a justified legal basis. If any loss or damage is caused by this sanction to the headquarters or its secretary or to the people of Iran, what mechanism is there to compensate it? In addition to the indirect attack of this document on the fundamental rights of the Iranian people under the pretext of protecting the people and the ability to demand compensation for the damages caused by this decision of the European Union due to the violation of some international and European human rights documents, considering the gross errors in Regarding the executive position and performance of the headquarters secretary, the legal nature of the headquarters, the legal duties and performance of the headquarters in the past two years, and the great similarity of the literature contained in that document with the literature of the media flow of the rebels and subversives, it seems that the writing of this document It has been entrusted to the agents of the aforementioned organizations, especially the terrorists of the Mojahedin Khalq. This decision, which cannot be unrelated to Europe's adherence to America's policies against Iran, has been approved with gross error by an institution that claims to dominate the rights and decide the fate of other nations.

Keywords

European Union, Sanction, Promotion of Virtue and the Prevention of Vice Headquarters, Public Rights

* Ph.D. in criminal law and criminology, member of the scientific council of the Think Tank of Human Rights and Citizenship, Imam Sadegh University, Tehran, Iran.

sadeghmanesh@gmail.com

نقد آیین‌نامه اجرایی اتحادیه اروپا ناظر بر تحریم ستاد امر به معروف و نهی از منکر و دبیر آن

جعفر صادق‌منش*

نوع مقاله: علمی- پژوهشی

چکیده

شورای اتحادیه اروپا در ۲۳ ژانویه سال ۲۰۲۳، آیین‌نامه اجرایی پیشنهادی کمیسیون این اتحادیه و نماینده عالی آن را در اعمال محدودیت برای چند نهاد و شخص ایرانی تصویب و مقرر کرد که در همه دولت‌های عضو لازم‌الاجراست. در این سند، چندین شخص و نهاد از جمله دبیر ستاد امر به معروف و نهی از منکر و خود ستاد به‌عنوان نهاد ایرانی آماج تحریم واقع شده است. در این یادداشت توصیفی-تحلیلی، در پی پاسخ این پرسش‌ها هستیم که آیا این تحریم دارای مبنای حقوقی موجهی هست و چنانچه ضرر و زیانی از این تحریم متوجه ستاد یا دبیر آن یا ملت ایران شود، چه سازوکاری برای جبران آن وجود دارد؟ افزون بر تعرض غیرمستقیم این سند به یکی از حقوق عامه مردم ایران به‌بانه حمایت از مردم و قابلیت مطالبه جبران خسارت‌های ناشی از این تصمیم اتحادیه اروپا به دلیل نقض برخی اسناد بین‌المللی و اروپایی حقوق بشر با توجه به خطاهای فاحش در آن درباره سمت اجرایی و عملکرد دبیر ستاد، ماهیت حقوقی ستاد، وظایف قانونی و عملکرد ستاد در دو سال گذشته و شباهت زیاد ادبیات مندرج در آن سند با ادبیات جریان رسانه‌ای معاندان و براندازان، به نظر می‌رسد نگارش این سند به دست عوامل سازمان‌های یادشده به‌ویژه تروریست‌های مجاهدین خلق سپرده شده است. این تصمیم که بی‌ارتباط با پیروی اروپا از سیاست‌های آمریکا علیه ایران نیست، با اغلاطی فاحش توسط نهادی به تصویب رسیده است که داعیه تسلط بر حقوق و تصمیم‌گیری درباره سرنوشت دیگر ملت‌ها را دارد.

واژگان کلیدی

ستاد امر به معروف و نهی از منکر، اتحادیه اروپا، تحریم، امر به معروف و نهی از منکر، حقوق عامه.

* دانش‌آموخته دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی؛ عضو شورای علمی اندیشکده حقوق بشر و شهروندی دانشگاه

sadeghmanesh@gmail.com

امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران

مقدمه

اتحادیه اروپا با نام اختصاری «EU» که مقر آن در بروکسل واقع شده، یکی از سازمان‌های بزرگ اقتصادی-سیاسی جهان و متشکل از ۲۸ کشور اروپایی است که فعالیت‌های آن، بیشتر سیاست‌های عمومی از سیاست اقتصادی گرفته تا امور خارجه، دفاع، کشاورزی و تجارت را دربرمی‌گیرد. هفت نهاد اصلی تصمیم‌سازی اتحادیه اروپا که در اصل ۱۳ معاهده اتحادیه اروپا فهرست شده‌اند، عبارت از پارلمان اروپا، شورای اروپایی، شورای اتحادیه اروپا، کمیسیون اروپا، دیوان دادگستری اتحادیه اروپا، بانک مرکزی اروپا و دادگاه اروپایی حساب‌رسان هستند.

شورای اتحادیه اروپا به‌عنوان مهم‌ترین رکن این اتحادیه در ۲۳ ژانویه سال ۲۰۲۳، آیین‌نامه اجرایی پیشنهادی کمیسیون این اتحادیه و نماینده عالی آن را در اعمال محدودیت درباره چند نهاد و شخص ایرانی تصویب و در ماده ۲ مقرر کرد که از روز انتشار در روزنامه رسمی اتحادیه، به‌طور کامل در همه دولت‌های عضو لازم‌الاجراست. در فهرست پیوست این سند، دبیر ستاد امر به معروف و نهی از منکر (دکتر سیدمحمد صالح هاشمی گلپایگانی) به‌عنوان ۱۵۷امین شخصیت ایرانی در ردیف ۲ اشخاص حقیقی و ستاد امر به معروف و نهی از منکر به‌عنوان ۱۶امین نهاد ایرانی آماج تحریم قرار گرفتند.

در این مقاله برآنیم تا با روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و کتابخانه‌ای در گردآوری اطلاعات، تنها درباره ستاد امر به معروف و نهی از منکر به‌عنوان مثنی نمونه خروار، منطق این تحریم و اطلاعاتی را که مبنای آن بوده است، به‌طور اجمالی ارزیابی کنیم. در این باره پیشینه پژوهشی یافت نشد.

۱- ارزیابی گردش کار سند آیین‌نامه اجرایی شماره ۲۰۲۳/۱۵۲ مورخ ۲۳ ژانویه سال ۲۰۲۳ اتحادیه اروپا^۱

۱-۱- ارزیابی مقدمه سند

در این مقدمه به اعلامیه مورخ ۲۵ سپتامبر سال ۲۰۲۲ نماینده عالی اتحادیه در امور خارجی و سیاست امنیتی استناد که در آن به موارد زیر اشاره شده است.

- ۱- ابراز تأسف نسبت به استفاده گسترده و نامتناسب از زور علیه اعتراضات مسالمت‌آمیز توسط نیروهای امنیتی ایران که منجر به تلفات جانی و تعداد زیادی زخمی شده است.
- ۲- پاسخ‌گویی افراد مسئول در قتل مهسا امینی در قبال رفتار خود.
- ۳- تحقیقات شفاف و معتبر درباره تعداد کشته‌ها و دستگیری‌ها.

- ۴- مطالبه آزادی معترضان مسالمت‌آمیز بازداشت‌شده.
 - ۵- مطالبه تضمین محاکمه عادلانه زندانیان از مسئولان ایران.
 - ۶- تصمیم ایران برای محدودیت شدید دسترسی به اینترنت و مسدود کردن پلتفرم‌های پیام‌رسان فوری را نقض آشکار آزادی بیان عنوان کرده است.
 - ۷- اعلام کرده است که اتحادیه همه گزینه‌های در اختیار خود را برای پاسخ به قتل مهسا امینی و نحوه واکنش نیروهای امنیتی ایران به اعتراضات پس از آن بررسی خواهد کرد. در این باره موارد زیر گفتنی است.
- ۱- نه در این سند و نه در اعلامیه ۲۵ سپتامبر، برخلاف انتظار طبیعی و منطقی از نهاد معتبر منطقه‌ای - که اصولاً هر ادعایش باید مستند به ادله متقن و آشکار باشد - هیچ دلیل و سندی برای اثبات ادعای «استفاده گسترده و نامتناسب از زور» و نیز توصیف اغتشاشات جنایت‌کارانه و خراب‌کارانه و سازمان‌دهی شده در کشور به «اعتراضات مسالمت‌آمیز» و نیز ادعای «قتل مهسا امینی» ارائه نشده است. این در حالی است که پزشکی قانونی به‌عنوان تنها نهاد صالح برای اظهار نظر تخصصی درباره موضوع پس از ساعت‌ها و روزها مطالعه روی جسد متوفا و سوابق بیماری وی، ادعاهای مطرح‌شده درباره قتل وی با وارد کردن ضربه را رد کرده است!

۱- متن بیانیه مورخ ۱۵ مهر ۱۴۰۱ سازمان پزشکی قانونی کشور درباره فوت مهسا امینی به شرح زیر است.

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شرح مختصری از گزارش علت فوت مرحومه مهسا امینی ارائه شده به مرجع قضایی که بر اساس پرونده بیمارستانی عمل جراحی کرانیوفارنژیومای مغز در بیمارستان میلاد در سال ۱۳۸۶، پرونده درمانی بیمارستان کسری در زمان منتهی به فوت، شرح معاینه ظاهری جسد و کالبدگشایی، نتایج آزمایش‌های سم‌شناسی و آسیب‌شناسی، تحقیقات قضایی و کمیته‌های کارشناسی متعدد تخصصی و فوق تخصصی تنظیم یافته است، به شرح ذیل اعلام می‌شود.

متوفیه پس از عمل جراحی تومور کرانیوفارنژیومای مغزی در سن ۸ سالگی دچار اختلال در محور مهم هیپوتالاموس-هیپوفیز و غدد تحت فرمان آن (از جمله آدرنال و تیروئید) شده است. به‌علت این بیماری زمینه‌ای، متوفیه تحت درمان با داروهای هیدروکورتیزون، لووتیروکسین و دسموپرسین بوده است.

ایشان در تاریخ ۱۴۰۱/۶/۲۲ از ساعت ۱۹:۵۶ به‌طور ناگهانی دچار افت هوشیاری شده و متعاقب آن بر زمین می‌افتد که با توجه به بیماری زمینه‌ای، متوفیه توانایی لازم جهت جبران و تطابق با وضعیت ایجادشده را نداشته، لذا در شرایط مذکور دچار اختلال ریتم قلب و کاهش فشار خون و متعاقب آن، کاهش سطح هوشیاری شده که به دلیل انجام عملیات احیای قلبی-تنفسی غیر مؤثر در دقایق حساس اولیه، دچار هیپوکسی شدید و در نتیجه آسیب مغزی شده است. علی‌رغم برگشت عملکرد قلبی متعاقب عملیات احیای پرسنل اورژانس، حمایت تنفسی انجام‌شده کارساز نبوده و با

- ۲- اتحادیه همه اسناد و مدارک موجود در باره مدارای فوق‌العاده نیروهای امنیتی کشور با اغتشاشگران ولو به قیمت شهادت بیش از صد نفر به دست اغتشاشگران به شیوه‌های بسیار فجیع و غیرانسانی^۱ را نادیده گرفته و حتی اشاره‌ای هم به این حقیقت تلخ و درعین حال سند افتخار جمهوری اسلامی در مدیریت بحران نکرده است!
- ۳- اتحادیه به نقش مستقیم و میدانی عوامل نفوذی برخی دولت‌های عضو خود در این اغتشاشات تصریح نکرده است درحالی که تعدادی از دولت‌های عضو که بیشترین نقش را در تهیه سند تحریم اشخاص و نهادهای ایرانی داشته‌اند، بیش از همه در جریان دستگیری عوامل و اتباع خود در وسط میدان اغتشاشات هستند^۲.
- ۴- آنچه موجب شگفتی است، تعرض به حاکمیت ملی جمهوری اسلامی ایران و دخالت آشکار این اتحادیه در امور داخلی کشور تنها با استناد به آیین‌نامه داخلی اتحادیه و بدون داشتن هرگونه اجازه و مشروعیت بر اساس اسناد بین‌المللی برای دخالت در امور ایران است (Al-Khseilat et al, 2020: 132).^۳

وجود انتقال ایشان به بیمارستان و زحمات کادر درمانی بیمارستان کسری، بیمار به علت نارسایی چندارگانی (M.O.F) ناشی از هیپوکسی مغزی در تاریخ ۱۴۰۱/۶/۲۵ فوت می‌نماید.

لازم به ذکر است با استناد به مدارک پزشکی بیمارستانی، بررسی سی‌تی‌اسکن مغز و ریه، نتایج معاینه ظاهری جسد و کالبدگشایی، آزمایشات آسیب‌شناسی، فوت نام‌برده ناشی از اصابت ضربه به سر و اعصاب و عناصر حیاتی بدن نبوده است.

۱- برای اطلاع بیشتر درباره عمق این جنایات کافی است برای مثال چگونگی قتل پلیس لاهیجان در منزل خود توسط ۱۸ نفر اغتشاشگر در ۱۲ آبان ۱۴۰۱، چگونگی قتل آرمان علی‌وردی در اکباتان تهران توسط ده‌ها نفر از اغتشاشگران، چگونگی قتل سیدروح‌الله عجمیان توسط ده‌ها نفر در کرج و ده‌ها قتل، شکنجه و آتش زدن مأموران و منازل آن‌ها و نیز قتل افراد بی‌گناه مانند قتل نوجوان ایده‌ای، کیان پیرفلک، برای کشته‌سازی و دمیدن در آتش آشوب در شهرهای دیگر را مرور کنید که فیلم و عکس آن در همه جا منتشر شده است و قاتلان آن‌ها شناسایی و اغلب دستگیر شده‌اند.

۲- سخنگوی قوه قضائیه در نشست خبری اول آذر سال ۱۴۰۱ در پاسخ به پرسشی درباره نقش اتباع خارجی در اغتشاشات اخیر چنین گفت «۴۰ نفر از اتباع خارجی که در اغتشاشات اخیر نقش آفرینی کردند و حتی در میدان حضور داشتند، بازداشت شدند. وی ادامه داد: تحقیقات واجد محرمانگی است و مطابق قوانین داخلی کشور ما طبق شرایط قانون مجازات اسلامی محاکمه خواهند شد».

۳- این مداخله خودسرانه با فصل ۷ منشور سازمان ملل در ماده ۴۱ آن تعارض دارد که تصریح کرده است «شورای امنیت می‌تواند تصمیم بگیرد که برای اجرای تصمیمات آن شورا چه اقداماتی انجام دهد که متضمن به کار بستن نیروی مسلح نباشد و می‌تواند از اعضای سازمان ملل بخواهد به اقداماتی مبادرت ورزد که ممکن است شامل توقف تمام یا قسمتی از روابط اقتصادی باشد...». همان‌طور که ملاحظه می‌کنیم، مداخله ضروری در امور کشورها تنها با

۲-۱- ارزیابی مسئولیت اتحادیه در قبال تصمیم اتخاذشده

طبق مقدمه سند، اتحادیه اروپا تصمیم گرفته است در راستای تعهد خود به رسیدگی به همه موضوعات نگران‌کننده مرتبط با ایران از جمله وضعیت حقوق بشر، ۱۸ نفر و ۱۹ نهاد را در فهرست اشخاص حقیقی و حقوقی و نهادهای مشمول اقدامات محدودکننده قرار دهد. در این باره گفتنی است که اتحادیه اروپا، هیچ تعهد حقوقی برای «رسیدگی» به هیچ موضوع مرتبط با ایران را ندارد و تعهد اخلاقی هم در این باره بیشتر به شوخی شباهت دارد؛ زیرا اعمال تحریم یک‌جانبه و خودسرانه برخلاف اسناد بین‌المللی، رفتاری آشکارا غیراخلاقی و نابهنجار است!

درخواست شورای امنیت مجاز است. اتحادیه اروپا خود تلویحاً با عدم استناد به مصوبه شورای امنیت، قبول دارد که شورای امنیت چنین مصوبه‌ای ندارد.

افزون‌براین، اصل عدم مداخله در امور داخلی کشورها، ماده ۲ منشور ملل متحد، به‌عنوان سند الزام‌آور بین‌المللی مورد تأکید واقع شده است. این ماده در بند ۴ خود به «تکلیف دولت‌ها در پرهیز از اعمال زور یا تهدید به استفاده از زور علیه تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی هر کشور یا به هر نحو ناسازگار با اهداف سازمان ملل» می‌پردازد. در بند ۷ همین ماده می‌خوانیم: «هیچ‌یک از مقررات این منشور، ملل متحد را مجاز نمی‌دارد در کارهایی که اساساً مربوط به صلاحیت ملی یک دولت است، مداخله کند».

همچنین، اصل عدم مداخله در قطعنامه‌های مجمع عمومی سازمان ملل و در مواردی مانند اعلامیه سال ۱۹۶۵، اعلامیه روابط دوستانه سال ۱۹۷۰ و اعلامیه‌های سال ۱۹۷۴ نمود یافت که تأکید ویژه‌ای بر اقدامات اقتصادی دارند. این قطعنامه‌ها تعهدات قانونی لازم‌الاجرای ایجاد نمی‌کنند، اما ممکن است منعکس‌کننده حقوق بین‌الملل موجود باشد یا به تکامل آن کمک کند (Mohamad, 2015: 76-78).

قطعنامه ۲۱۳۱ نیز در ۲۱ دسامبر سال ۱۹۶۵ در بند اول خود «منع همه انواع مداخلات یا تهدیدات علیه کشور یا عناصر سیاسی، اقتصادی و فرهنگی آن» و در پاراگراف دوم «وظیفه کشور را برای جلوگیری از اعمال یا ترویج اقدامات اقتصادی یا سیاسی یا هر اقدامی که برای اجبار کشور دیگر به مصالحه در حقوق حاکمیت خود یا دریافت منافع از هر نوع آن‌ها» را مورد تأکید قرار داده است.

شارل روسو در تعریف مداخله چنین می‌گوید: «مداخله کار کشوری است که در امور داخلی یا خارجی کشور دیگر نفوذ می‌کند تا آن کشور را به انجام دادن یا ندادن عملی وادار کند. کشور مداخله‌کننده از موضع قدرت عمل می‌کند و در پی این است که اراده خود را با اعمال فشار (سیاسی، اقتصادی، روانی، نظامی و...) تحمیل کند.» (Rousseau, 1979: 453).

۱- قطعنامه ۲۴/۱۴ شورای حقوق بشر در بند مقدماتی چهارم تأکید کرده است که اقدامات قهری یک‌جانبه مخالف حقوق بین‌الملل، حقوق بین‌الملل بشردوستانه، منشور و همه اصول و هنجارهایی است که ارتباط دوستانه میان کشورها را مدیریت می‌کند (A/HRC/24/14).

«اقدامات محدودکننده»^۱ نام دیگر «تحریم»^۲ است و انتخاب چنین عنوانی نمی‌تواند ماهیت غیرقانونی این تصمیم را پنهان کند. هر تحریمی یک یا چند دولت یا نهاد منطقه‌ای علیه یک یا چند دولت یا نهاد منطقه‌ای که فراتر از اعلامیه جهانی حقوق بشر، منشور بین‌المللی حقوق بشر و مصوبات شورای امنیت سازمان ملل یا خارج از مصوبه‌ای در شورای امنیت باشد، در حقوق بین‌الملل «تحریم خودسرانه» نامیده می‌شود که گاه «یک‌جانبه» است مانند تحریم‌های رژیم ایالات متحده علیه ایران و گاه «چندجانبه» است مانند همین تحریم اتحادیه اروپایی که برخی صاحب‌نظران آن را «تحریم‌های سازمان‌یافته یک‌جانبه» نامیده‌اند (Afriyie, 2019: 572).

تحریم‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی یا اجتماعی ابزارهای فشاری هستند^۳ که با اهداف زیر اعمال می‌شوند.

الف- وادار کردن یک کشور، یک گروه یا یک فرد به تغییر سیاست‌ها یا حکومت (Carter, 2011: 329).

ب- دستیابی به اهداف اقتصادی یا سیاست خارجی دولت یا سازمان تحریم‌کننده (Al-Khseilat et al, 2020: 131).

پ- تلافی، انتقام یا تجدیدنظر در برخی سیاست‌ها که برای منافع خود مضر می‌داند (Mohamad, 2015: 75).

۲- دلایل توجیهی برای تحریم ستاد امر به معروف و نهی از منکر

در این قسمت به بررسی اطلاعات مندرج در سند یادشده درباره ماهیت، مأموریت و عملکرد ستاد می‌پردازیم.

۲-۱- ارزیابی اطلاعات مربوط به ماهیت حقوقی و مأموریت ستاد و افراد و نهادهای مرتبط با آن

ستاد در این سند «نهاد دولتی»^۴ معرفی شده است که سیدمحمد صالح هاشمی گلپایگانی «رئیس»

1- Les Mesures Restrictives

2- Sanction

۴- قطعنامه شماره ۱۹۷ اجلاس ۳۸ مجمع عمومی تا سال ۱۹۹۵ با عنوان «اقدامات اقتصادی به‌عنوان ابزاری برای اجبار سیاسی و اقتصادی علیه کشورهای در حال توسعه»، در مجمع عمومی ارائه و از آن پس با توجه بیشتر به تأثیرات منفی این گونه اقدامات بر حقوق بشر با عنوان «حقوق بشر و اقدامات قهری یک‌جانبه» در مجمع عمومی طرح شد. نکته مهم این است که هم‌زمان با این تغییر رویکرد، در کمیسیون حقوق بشر نیز از سال ۱۹۹۴ قطعنامه‌ای با عنوان «حقوق بشر و اقدامات قهری یک‌جانبه» طرح شد که با ۲۳ رأی مثبت در برابر ۱۸ رأی منفی به تصویب رسید (رحمانی و جعفری، ۱۳۹۸: ۶۱).

4- Type d'Entité: Institution Gouvernementale

آن و «نیروهای نظام جمهوری اسلامی» و «پلیس امنیت اخلاقی»^۱ هم نهاد مرتبط آن هستند.^۲ همچنین تصریح شده که ستاد امر به معروف و نهی از منکر نهادی عمومی است که وظیفه آن تعیین و اجرای الگوهای رفتاری بیش از حد سخت‌گیرانه در جامعه است.^۳ در این باره گفتنی است که

۱- ستاد امر به معروف و نهی از منکر به استناد قوانین و رویه قضایی، نهاد انقلابی و نهاد عمومی غیردولتی است که جزو «دستگاه‌های دولتی» شمرده نمی‌شود.

۲- بر اساس ماده ۱۶ قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر مصوب سال ۱۳۹۴، ستاد ۱۲ وظیفه مشخص بر عهده دارد که «اجرای الگوهای رفتاری» جزو این وظایف نیامده، بلکه تنها «تعیین الگوهای رفتاری» در بند ۴ آن ماده به‌عنوان یکی از وظایف بر عهده ستاد است.

۳- اساساً ستاد وظیفه اجرایی ندارد، بلکه نهاد سیاست‌گذاری و فرهنگ‌سازی در امر به معروف و نهی از منکر در همه عرصه‌های اجتماعی از قبیل بهداشت، درمان، محیط‌زیست، سلامت اداری، عدالت اجتماعی، عدالت قضایی، مبارزه با رانت‌خواری، مبارزه با جنگل‌خواری و زمین‌خواری، فسادهای اخلاقی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و... است.

۴- امر به معروف و نهی از منکر به‌مثابه آموزه عقلی و دینی شبیه همان چیزی است که در جوامع اروپایی با عنوان «نظارت اجتماعی و مسئولیت شهروندی» ترویج می‌شود و وظیفه ستاد امر به معروف هم احیای این سبک تعامل اجتماعی است.

۲-۲- ارزیابی اطلاعات مربوط به عملکرد ستاد

در قسمت زمینه‌ها و دلایل تحریم، عملکرد ستاد چنین عنوان شده است.

در سال ۲۰۲۲، ستاد امر به معروف و نهی از منکر در ایجاد کدهای اخلاقی جدید و سخت‌گیرانه‌تر برای زنان که نقض آشکار حقوق اساسی آنهاست، نقش بسزایی داشت.^۴

1- Police Des Mœurs

2- Personnes Associées: GOLPAYEGANI Seyyed Mohammed Saleh Hashemi, chef des Quartiers généraux pour l'imposition du bien et l'interdiction du mal Autres entités associées: forces de l'ordre de la République islamique d'Iran

3- Les Quartiers généraux pour l'imposition du bien et l'interdiction du mal est une institution publique chargée de déterminer et de faire respecter des modèles comportementaux excessivement stricts dans la société.

4- En 2022, les Quartiers généraux pour l'imposition du bien et l'interdiction du mal ont joué un rôle déterminant pour établir pour les femmes de nouveaux codes de moralité plus stricts, qui constituent une violation flagrante de leurs droits fondamentaux.

همچنین، ستاد امر به معروف و نهی از منکر نقش محوری در نظارت و اعمال مجازات‌های اغلب خشونت‌آمیز نسبت به زنان و مردانی دارد که به این احترام نمی‌گذارند. سپس این کدهای سخت‌گیرانه توسط سازمان‌های مجری قانون جمهوری اسلامی ایران (به‌ویژه پلیس اخلاق این کشور) که در فهرست اتحادیه قرار دارند، به خشونت اجرا می‌شود.

این مقررات سخت‌گیرانه توسط نیروهای نظام جمهوری اسلامی ایران (به‌ویژه پلیس امنیت اخلاقی این کشور) که در فهرست تحریم اتحادیه قرار دارد، به‌صورت خشونت‌آمیز اجرا و در پایان هم چنین نتیجه‌گیری شده که ستاد امر به معروف و نهی از منکر مسئول نقض جدی حقوق بشر در ایران است.^۱

در این باره گفتنی است

- ۱- برخلاف آنچه در این سند ادعا شده، ستاد تاکنون هیچ کد اخلاقی برای عموم بانوان تصویب نکرده، بلکه در اجرای وظیفه قانونی خود، تنها شاخص‌های عفاف و حجاب را که مشتمل بر شاخص‌هایی برای پوشش و روابط زنان و مردان کارمند دولت است، تصویب و ابلاغ کرده است. این وظیفه هم در راستای اجرای ماده ۱۳ قانون تخلفات اداری است که عدم رعایت شاخص‌های یادشده را تخلف اداری دانسته است. بنابراین، شاخص‌های یادشده تنها شامل کارکنان دولت است و شامل عموم شهروندان نمی‌شود.
- ۲- آنچه به‌عنوان طرح ستاد برای بهبود عفاف و حجاب در عرصه‌های ۱۲گانه مطرح است، سند پیش‌نویس غیرمصبوبی است که برای تصویب به نهادهای صالح تقدیم کرده و زمینه تصویب و اجرا نیافته است.
- ۳- اگر این پیش‌نویس پیشنهادی تصویب و اجرا می‌شد، نه تنها سخت‌گیرانه نبود، بلکه با قضازدایی از عدم رعایت شاخص‌های شرعی حجاب، گام مؤثری برای رعایت کرامت انسانی بانوان در عین رعایت قوانین و مقررات توسط آن‌ها برداشته می‌شد.
- ۴- ادعای نظارت سخت‌گیرانه بر رعایت الگوهای رفتاری زنان جامعه و اعمال ضمانت اجراهای خشونت‌آمیز نسبت به متخلفان، ادعایی کذب و فاقد اعتبار است؛ زیرا همان‌گونه که گفته شد، ستاد نه نظارتی بر رعایت شاخص‌های عفاف و حجاب در جامعه

1- En outre, les Quartiers généraux pour l'imposition du bien et l'interdiction du mal jouent un rôle central dans la mise en place de la surveillance des femmes et des hommes qui ne respectent pas ces codes et de sanctions souvent violentes à leur égard. Ces codes stricts sont ensuite mis en application de façon violente par les forces de l'ordre de la République islamique d'Iran (et en particulier sa police des mœurs), qui figurent sur la liste de l'Union.

2- Les Quartiers généraux pour l'imposition du bien et l'interdiction du mal sont donc responsables de graves violations des droits de l'homme en Iran.

دارد و نه ضمانت اجرایی در این باره تصویب یا اعمال کرده است تا درباره خشونت آمیز بودن یا نبودن آن سخن بگوییم.

در ادامه ادعا شده است که این مقررات سخت‌گیرانه توسط نیروهای نظام جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه پلیس امنیت اخلاقی - که در فهرست تحریم اتحادیه اروپایی قرار دارد - به شیوه‌ای خشونت آمیز اجرا می‌شود.^۱

در این باره گفتنی است اندکی بررسی علمی و پرهیز از سپردن فکر و ذهن اعضای اتحادیه اروپایی به القائات مغرضانه جریان برانداز کافی بود تا برای اتحادیه روشن شود که

۱- ستاد مقرراتی برای شهروندان در زمینه الگوهای رفتاری تدوین نکرده است.

۲- پلیس امنیت اخلاقی تابع دستورهای ستاد نیست و اقدامات آن برای برخورد با جرائم مشهود در حوزه جرائم منافی عفت و حجاب، مستند به ماده ۴۵ قانون آیین دادرسی کیفری و وظایف مقرر در مصوبه جلسه ۸۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی بوده است!

با توجه به نادرستی اطلاعات مبنای تحریم ستاد از سوی اتحادیه اروپا، حتی اگر بر فرض محال مبنای توجیهی برای اصل مداخله در امور داخلی کشورها و اعمال تحریم‌های خودسرانه خارج از چهارچوب شورای امنیت را بپذیریم^۲، قطعاً به دلیل عدم شمول دلایل یادشده به ستاد، باز هم این

1- Ces codes stricts sont ensuite mis en application de façon violente par les forces de l'ordre de la République islamique d'Iran (et en particulier leur police des mœurs), qui figurent sur la liste de l'Union.

۲- برخی نویسندگان برای توجیه تحریم‌های خودسرانه خارج از چهارچوب شورای امنیت، به شرح زیر استدلال کرده‌اند.

دلایل توجیهی تحریم یک‌جانبه

۱. با وجود محدودیت‌های گسترده قوانین بین‌الملل، هر کشوری باید اختیار اعمال مجازات را برای محافظت از منافع امنیتی حاکم و امنیت ملی خود داشته باشد حتی اگر نتواند ائتلافی از متحدان همفکر یا رأی کافی را جمع و از توی اعضای دائم شورای امنیت سازمان ملل جلوگیری کند (Cohen & Goldman, 2019: 146; Menkes, 2019: 349-350).

این استدلال‌ها را می‌توان مصداق بارز «اجتهاد در برابر نص» نامید؛ هرچند همین اجتهاد هم درباره تحریم ستاد صدق نمی‌کند؛ زیرا ستاد یا دبیر آن هیچ تهدید امنیتی برای اتحادیه اروپا نداشته و خود اتحادیه هم چنین ادعایی نکرده است.

۲. «توجیه وضع تحریم به دلیل جلب رضایت رأی‌دهندگان و توجیه اخلاقی در نظر سیاست‌مداران بسیار جذاب و وسوسه‌انگیز است» (Afriyie, 2019:574-573).

بطلان این استدلال نیز روشن است و نیاز به تبیین ندارد. مگر می‌شود برای جلب رضایت افکار عمومی داخلی، بدیهی‌ترین اصول حقوق بین‌الملل را زیر پا گذاشت؟! ضمن اینکه اتحادیه بر اساس کدام پیمایش درباره ستاد و دبیر آن به این جمع‌بندی رسیده است که افکار عمومی دولت‌های عضو اتحادیه خواهان تحریم هستند!؟

تحریم فاقد توجیه قانونی و منطق حقوقی است.

۳- ارزیابی دلایل تحریم دبیر ستاد امر به معروف و نهی از منکر

در این بخش اطلاعات مندرج در سند تحریم درباره سمت اجرایی دبیر ستاد و دلایل تحریم وی را بررسی می‌کنیم.

۳-۱- ارزیابی اطلاعات مربوط به دبیر ستاد

در این سند سمت آقای هاشمی گلپایگانی، «رئیس ستاد امر به معروف و نهی از منکر» درج و تصریح شده که آقای هاشمی گلپایگانی از ۲۱ اوت سال ۲۰۱۱ در «رأس» ستاد یاد شده قرار گرفته است. در این باره گفتنی است که آقای دکتر سیدمحمد صالح هاشمی گلپایگانی، نه «رئیس ستاد امر به معروف و نهی از منکر»، بلکه دبیر ستاد هستند. رئیس این ستاد، آیت‌الله محمد کاظم صدیقی هستند و آقای هاشمی گلپایگانی با حکم ایشان به عنوان «دبیر ستاد امر به معروف و نهی از منکر» منصوب شده‌اند.

اتحادیه در این بدیهی‌ترین موضوع مرتبط با آقای هاشمی گلپایگانی دچار اشتباه شده است درحالی که می‌توانست به آسانی با یک جست‌وجوی اینترنتی از این خطا مصون باشد!

۳-۲- ارزیابی اطلاعات مربوط به عملکرد دبیر ستاد

درباره عملکرد دبیر ستاد پس از تکرار عین ادعاها درباره عملکرد ستاد در سال ۲۰۲۲، چنین نتیجه‌گیری شده است که «بنابراین، سیدمحمد صالح هاشمی گلپایگانی به‌عنوان رئیس ستاد

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۳. وضع تحریم‌های «هوشمند» کاری دشوار است و برای طراحی، ساخت، اجرا، پیاده‌سازی و محافظت از آن‌ها به ساختار سازمانی پیچیده نیاز است. «مؤسسات بین‌المللی از جمله سازمان ملل، ذاتاً کمتر قادر به ایجاد ساختارهای الزم برای اجرای مؤثر تحریم‌ها هستند».

بنابراین وضع تحریم‌ها به صورت یک‌جانبه علیه کشور متخلف توسط قدرت بزرگ بسیار راحت‌تر و کارآمدتر از تحریم هوشمند است و آثار بیشتری به همراه دارد (Goldman & Cohen, 2019: 146).

این استدلال نیز مردود است؛ زیرا اولاً، این استدلال بر فرض وجود تحریم هوشمند مشروع مصوب شورای امنیت در مورد یک نهاد یا شخص است و چنین مصوبه‌ای درباره ستاد و دبیر آن مفقود است. ثانیاً، این استدلال نیز اجتهاد در برابر نص است و تا زمانی که خود شورای امنیت سازوکار تحریم یک‌جانبه را به‌عنوان راهکار تکمیلی برای اجرای تحریم‌های هوشمند تصویب نکند، هیچ دولت یا نهاد منطقه‌ای یا بین‌المللی اجازه اعمال آن را ندارد.

امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر، مسئول نقض جدی حقوق بشر در ایران است^۱. با اندکی تفکر و بررسی برای هر خواننده منصفی، سستی پایه‌های این نتیجه‌گیری و بطلان آن مانند روز روشن می‌شود؛ زیرا نه اطلاعاتی که درباره مأموریت و عملکرد ستاد مطرح شد، از کمترین دقت برخوردار بوده و نه دکتر هاشمی گلپایگانی رئیس ستاد است تا در قبال عملکرد ستاد پاسخ‌گو باشد!

۴- دلایل غیرقانونی بودن تحریم و راه‌های فراروی ستاد امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر و دبیر آن برای احقاق حقوق خود

۴-۱- دلایل غیرقانونی بودن تحریم‌های یک‌جانبه اتحادیه اروپا

به دلایل زیر، تصویب و اجرای تحریم علیه ستاد امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر و دبیر این نهاد عمومی غیردولتی، تخلف از قوانین و هنجارهای بین‌المللی هستند.

الف- عدم مشروعیت

این نوع تحریم‌ها با توجه به نداشتن تأیید شورای امنیت، فاقد مشروعیت هستند (Afriyie, 2019: 572)؛ زیرا فصل ۷ اختیار منحصربه‌فرد برای تصویب تحریم‌های اقتصادی را در شرایطی به شورای امنیت داده است که «صلح و امنیت بین‌المللی را به خطر اندازد» (Jazairy, 2019: 293).

در نگاه غالب جامعه بین‌الملل، تحریم‌های اقتصادی خارج از این چهارچوب و به‌صورت «یک‌جانبه» غیرقانونی است. در رأی‌گیری سازمان ملل برای اعمال تحریم‌های آمریکا علیه کوبا در سال ۲۰۱۸، ۱۸۹ کشور رأی مخالف به این تحریم‌ها دادند که نشان‌دهنده اجماع ملل مختلف برای عدم اعمال تحریم یک‌جانبه در خارج از چهارچوب سازمان ملل است (Jazairy, 2019: 293).

ب- تعارض با اصل تساوی دولت‌ها

بند ۱ ماده ۲ منشور ملل متحد، این سازمان را مبتنی «بر اصل تساوی حاکمیت‌ها» می‌داند و تأکید می‌کند که به استناد بند ۲ ماده ۱، «اعضا باید روابط دوستانه را بر اساس احترام به اصل برابری حقوق و حق تعیین سرنوشت ملت‌ها توسعه دهند و اقدامات لازم دیگر را برای تقویت صلح جهانی به عمل آورند» (Jazairy, 2018: 9).

همچنین، طبق ماده ۷۴ منشور «اعضا موافقت می‌کنند که خط‌مشی آن‌ها، چه در سرزمین‌های مشمول مقررات این فصل و چه در قلمرو خاک اصلی خود آن‌ها، در امور اجتماعی، اقتصادی و تجاری با رعایت ملاحظات لازم از نظر منافع و رفاه دیگر نقاط جهان بر اساس اصل کلی حسن

1- En tant que chef des Quartiers généraux pour l'imposition du bien et l'interdiction du mal, Seyyed Mohammed Saleh Hashemi Golpayegani est donc responsable de graves violations des droits de l'homme en Iran.

هم‌جواری استوار باشد».

تصویب تحریم‌های یک‌جانبه مانند تحریم ستاد و دبیر آن نه تنها اصل مساوات را نقض می‌کند، بلکه نقض توسعه روابط دوستانه میان کشورها نیز به شمار می‌آید. برای همین، قطعنامه ۳ اکتبر سال ۲۰۱۴ شورای حقوق بشر سازمان ملل نیز تأکید کرده که «اقدامات و قوانین یک‌جانبه با حقوق بین‌الملل، حقوق بشردوستانه بین‌المللی، منشور سازمان ملل و اصول حاکم بر روابط مسالمت‌آمیز میان دولت‌ها در تضاد است».

پ- نقض حق توسعه

«اعلامیه حق توسعه»^۱ از اسناد سازمان ملل است که حق توسعه را برای همه دولت‌های عضو به رسمیت شناخته است.^۲ شورای حقوق بشر در سال ۲۰۱۷ نیز تأیید کرد که «اقدامات قهری یک‌جانبه از موانع اصلی اجرای اعلامیه حق توسعه است».^۳

فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر و نظارت اجتماعی از سازوکارهای بسیار مهم توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشورها به شمار می‌رود و با حاکمیت این فرهنگ، جامعه رکود و بی‌تفاوتی را نسبت به اشکال مختلف فساد از بین می‌برد و رشد و شکوفایی همه‌جانبه را به ارمغان می‌آورد. از آنجا که ستاد امر به معروف و نهی از منکر ساختار و سازوکار ترویج و حاکمیت این فرهنگ را تضمین می‌کند، تحریم یادشده به‌طور مستقیم نقض این حق مسلم را نشانه رفته است.

همان‌طور که می‌دانیم، حق توسعه تمام ابعاد زندگی اجتماعی فرد را دربرمی‌گیرد و تحریم‌ها «تأثیر منفی خود را بر کلیه اشکال حقوق اساسی بشر از جمله حق بر حیات، حق بر سلامتی، حق بر تحصیل، حق بر سطح زندگی مناسب و مراقبت‌های پزشکی دارند» (مختاری، ۱۳۹۹: ۳۵).

ت- تعارض با اصل حاکمیت قانون در روابط بین‌الملل

با توجه به دلایلی که گفتیم، تحریم‌های خودسرانه اتحادیه اروپا و از آن جمله تحریم ستاد و دبیر آن، رفتاری غیرقانونی و ناقض اصل حاکمیت قانون است. این در حالی است که دولت‌های عضو

1- Déclaration Sur le Droit au Développement

۲- اعلامیه درباره حق توسعه مصوب مجمع عمومی سازمان ملل متحد (۱۹۸۶)، آن را چنین تعریف کرده است: «حق توسعه یکی از حقوق جدایی‌ناپذیر بشری است که از رهگذر آن، هر باشنده انسانی و تمام مردمان استحقاق دارند که در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی که در آن تمام حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین تحقق می‌یابد، مشارکت جویند، سهم و بهره‌مند شوند» (<https://www.unic-ir.org/hr/hrd.htm>). حق توسعه در میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ریشه دارد.

3- RES.13/34 , Human Rights and Unilateral Coercive Measures, 2017.

مجمع عمومی ملل متحد در سند نهایی اجلاس سران در سال ۲۰۰۴، نیاز به اجرای حاکمیت قانون در سطوح ملی و بین‌المللی را شناسایی و تعهد خود بر آن را اعلام کردند.^۱ در این راستا، مجمع عمومی سازمان ملل متحد از سال ۲۰۰۶، دست کم سه قطعنامه درباره این موضوع تصویب کرده است. شورای امنیت نیز در قطعنامه‌های شماره ۱۳۲۵، ۱۶۱۲، ۱۶۷۴ و ۱۸۲۰، بر اهمیت حاکمیت قانون در سطح داخلی و بین‌المللی تأکید داشته است (رحمانی و جعفری، ۱۳۹۸: ۵۴-۵۷).

ث- منافات با اصل عدم مداخله

پیش از این در بخش ۱، به تفصیل درباره این اصل سخن گفتیم و نیازی به تکرار آن نمی‌بینیم.

۴-۲- راهکارهای مقابله با اتحادیه اروپا توسط ستاد امر به معروف و نهی از منکر و دبیر آن

در این مبحث دو دسته راهکار را بررسی می‌کنیم. در قسمت نخست، حق اقدام متقابل را به مثابه یک حق مسلم شناخته شده در حقوق بین‌الملل و در قسمت دوم، مجموعه‌ای از راهکارهای حقوقی را توضیح خواهیم داد.

۴-۲-۱- اقدام متقابل

بر اساس ماده ۴۲ آن، در صورتی که «نقض تعهدی علیه کشوری به صورت فردی یا در برخی موارد توسط گروهی از دولت‌ها صورت گیرد که متوجه آن دولت یا به طور کلی، جامعه آن کشور شود، بدون شک کشور آسیب‌دیده می‌تواند اقدامات متقابل را انجام دهد» (نورانی، ۱۴۰۰: ۵۳-۷۵).

بنابراین، ستاد امر به معروف و نهی از منکر و دبیر آن می‌توانند از دولت درخواست کنند تا در قبال نهادها، سازمان‌ها یا مقامات اتحادیه اروپا یا هر یک از دولت‌های عضو به دلایلی مشابه دلایل اعلامی آن‌ها برای تحریم ستاد و دبیر آن، عمل متقابل در تحریم اعمال کنند.

۴-۲-۲- سازوکارهای حقوقی

حمایت از حقوق بشر بسان معاهده بین‌المللی که دولت‌ها در پیدایش آن از اواخر قرن ۲۰ با هدف اصلاح و بهبود نقش داشته‌اند و تضمین عملی آن توسط دولت‌ها، تکلیف بین‌المللی به شمار

می‌آید و نقض حقوق بشر به هر دستاویزی موجبات تحقق مسئولیت حقوقی دولت‌ها را فراهم می‌سازد (زمانی و غریب‌آبادی، ۱۳۹۶: ۱۱۴ و ۱۱۵).

به موجب بند ۲ ماده ۲ میثاق حقوق مدنی و سیاسی «هر دولت طرف این میثاق متعهد می‌شود که طبق اصول قانون اساسی خود و مقررات این میثاق، اقداماتی در زمینه اتخاذ تدابیر قانون‌گذاری و غیر آن برای تنفیذ حقوق شناخته‌شده در این میثاق که پیش‌تر به موجب قوانین موجود یا تدابیر دیگر لازم‌الاجرا نشده است، به عمل آورد».

ماده ۱۹ میثاق نیز در بند ۲ به صراحت مقرر می‌دارد «هرکس حق آزادی بیان دارد. این حق شامل آزادی تحقیق و تحصیل و اشاعه اطلاعات و افکار از هر قبیل بدون توجه به سرحدات، خواه شفاهاً یا به صورت نوشته یا چاپ یا به صورت هنری یا به هر وسیله دیگر به انتخاب خود است».

با توجه به تصویب این میثاق در نظام تقنینی ایران در سال ۱۳۴۵ و عدم اعلام مخالفت شورای نگهبان با آن، این سند در حال حاضر لازم‌الاجراست.

همسو با مواد یادشده از میثاقین، اصل ۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران برای تک‌تک مردم ایران حق و تکلیف امر به معروف و نهی از منکر را شناسایی کرده است که براساس آن، همه مردم می‌توانند به عنوان یک حق اساسی، بر عملکرد دولتمردان در همه سطوح نظارت و نسبت به سوءجریانات و فسادها تذکر، هشدار، اعتراض، تجمع، راه‌پیمایی و نسبت به اصلاح امور در همه عرصه‌های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، مطالبه‌گری کنند. این حقی است که به نوعی در اغلب مواد هر دو میثاق پیش‌بینی شده است.

برای مثال ماده ۲۱ میثاق حقوق مدنی و سیاسی مقرر می‌دارد «حق تشکیل مجامع مسالمت‌آمیز به رسمیت شناخته می‌شود. اعمال این حق تابع هیچ‌گونه محدودیتی نیست جز آنچه طبق قانون مقرر شده و در جامعه دمکراتیک به مصلحت امنیت ملی یا ایمنی عمومی یا نظم عمومی یا برای حمایت از سلامت یا اخلاق عمومی یا حقوق و آزادی‌های دیگران ضرورت داشته باشد».

بند ۱ ماده ۵ سند یادشده نیز مقرر می‌دارد «هیچ‌یک از مقررات این میثاق نباید به گونه‌ای تفسیر شود که متضمن ایجاد حقی برای دولتی یا گروهی یا فردی شود که به استناد آن برای تضييع هر یک از حقوق و آزادی‌های شناخته‌شده در این میثاق یا محدود کردن آن بیش از آنچه در این میثاق پیش‌بینی شده است، مبادرت به فعالیتی بکند یا اقدامی به عمل آورد».

ماده ۱۵ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی فرهنگی نیز مشتمل بر حقی مشابه حق مقرر در اصل ۸ است.

۱. کشورهای طرف این میثاق حق هرکس را در امور زیر به رسمیت می‌شناسد.

الف- شرکت در زندگی فرهنگی.

ب- بهره‌مند شدن از پیشرفت‌های علمی و مجاری آن.

پ- بهره‌مند شدن از حمایت منافع معنوی و مادی ناشی از هرگونه اثر علمی-ادبی یا هنری که مصنف (یا مخترع) آن است.

۲. تدابیری که برای تأمین اعمال کامل این حق توسط کشورهای طرف این میثاق اتخاذ خواهد شد، باید شامل تدابیر لازم برای تأمین حفظ و توسعه و ترویج علم و فرهنگ باشد.

۳. کشورهای طرف این میثاق متعهد می‌شوند که آزادی لازم را برای تحقیقات علمی و فعالیت‌های خلاقه محترم بشمارند.

به استناد ماده ۹ قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر مصوب سال ۱۳۹۴، هیچ شخص حقیقی یا حقوقی حق ندارد در برابر آمر به معروف و ناهی از منکر ممانعت یا مزاحمت ایجاد کند و تخلف از آن نیز جرم‌انگاری شده است.

ناگفته پیداست که تحریم ستاد امر به معروف و نهی از منکر به‌عنوان نهاد اختصاصی برای آموزش و ترویج و رفع موانع امر به معروف و نهی از منکر و حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر در چهارچوب وظایف مقرر در ماده ۱۶ همان قانون^۱، تخلفی آشکار و ممانعت جدی از

۱- «اشخاص حقیقی یا حقوقی حق ندارند در برابر اجرای امر به معروف و نهی از منکر مانع ایجاد کنند. ایجاد هر نوع مانع و مزاحمت که به موجب قانون جرم شناخته شده است، علاوه بر مجازات مقرر، موجب محکومیت به حبس تعزیری یا جزای نقدی درجه هفت می‌گردد. در مورد اشخاص حقوقی، افرادی که با سوءاستفاده از قدرت یا اختیارات قانونی و اداری از طریق تهدید، اختطار، توییح، کسر حقوق یا مزایا، انفصال موقت یا دائم، تغییر محل خدمت، تنزل مقام، لغو مجوز فعالیت، محرومیت از سایر حقوق و امتیازات، مانع اقامه امر به معروف و نهی از منکر شوند، علاوه بر محکومیت اداری به موجب قانون رسیدگی به تخلفات اداری، حسب مورد به مجازات بند پ ماده ۲۰ قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شوند».

۲- «ستاد امر به معروف و نهی از منکر که در این قانون ستاد نامیده می‌شود، عهده‌دار وظایف زیر است.

۱. تعیین سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اساسی در زمینه ترویج و اجرای امر به معروف و نهی از منکر و پیشنهاد آن به مبادی ذی‌ربط.

۲. تبادل اطلاعات و نظرات برای شکل‌گیری سیاست‌های مربوط به امر به معروف و نهی از منکر.

۳. آسیب‌شناسی و ریشه‌یابی علل ترک معروف و ارتکاب منکر.

۴. تعیین الگوهای رفتاری.

۵. زمینه‌سازی برای مشارکت همه‌جانبه آحاد مردم و دستگاه‌های اداری و رسانه‌های عمومی در امور مربوط به فریضه امر به معروف و نهی از منکر.

۶. رصد اقدامات انجام‌شده در اجرای این قانون و انعکاس آن به مراجع ذی‌ربط.

اعمال حق اساسی یادشده برای مردم ایران و ناقض ماده ۹ قانون و بندهای یادشده از میثاق حقوق مدنی و سیاسی است.

افزون بر ماده ۹ قانون حمایت از آمران به معروف و ناهیان از منکر، مطابق ماده ۱ طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها مصوب کمیسیون حقوق بین‌الملل سال ۲۰۰۱ نیز «هر فعل متخلفانه بین‌المللی دولت موجب مسئولیت بین‌المللی آن دولت است».

ممکن است پرسیده شود که حق امر به معروف و نهی از منکر به عنوان حق اساسی مقرر در اصل ۸ قانون اساسی ایران، در میثاق شناسایی نشده و چگونه می‌توان نقض این حق را به استناد میثاقین تخلف دانست؟

پاسخ این پرسش در بند ۲ ماده ۵ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به صراحت آمده است.

«هیچ‌گونه محدودیت یا انحراف از هریک از حقوق اساسی بشر که به موجب قوانین،

۷. تدوین راهبردهای آموزشی برای سطوح مختلف جامعه.

۸. آموزش و پژوهش و تحقیق در زمینه امر به معروف و نهی از منکر و ترویج گسترش فرهنگ آن.

۹. شناسایی ظرفیت‌ها و کمک به تشکیل جمعیت‌ها و تشکل‌های مردمی فعال.

۱۰. حمایت همه‌جانبه از اقدامات قانونی آمران به معروف و ناهیان از منکر.

۱۱. پیگیری مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در ارتباط با تکالیف ستاد در خصوص راهکارهای اجرایی فرهنگ عفاف و حجاب.

۱۲. ارائه گزارش سالانه به مقام معظم رهبری و قوای سه‌گانه و مردم.

تبصره ۱- وزارت کشور پس از کسب نظر مشورتی ستاد نسبت به صدور مجوز برای سازمان‌های مردم‌نهادی که در زمینه امر به معروف و نهی از منکر قصد فعالیت دارند، اقدام می‌کند.

تبصره ۲- ستادهای استانی و شهرستانی می‌توانند درخواست اشخاص حقیقی و حقوقی برای تجمع و راه‌پیمایی در موضوعات مرتبط با امر به معروف و نهی از منکر را بررسی و در صورت تأیید، نظر مشورتی خود را جهت صدور مجوز حسب مورد به استانداری، فرمانداری یا بخشداری ارسال کنند.

تبصره ۳- هرگاه مسئولان ذی‌ربط با تشخیص مراجع قضایی بدون عذر موجه از صدور مجوز موضوع تبصره‌های ۱ و ۲ استنکاف نمایند، مستوجب مجازات موضوع ماده ۵۷۰ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم؛ تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده مصوب ۱۳۷۵/۳/۲) می‌باشند.

تبصره ۴- وظایف ستاد نافی مسئولیت‌های وزرا، مسئولان دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده ۵ قانون مدیریت خدمات کشوری، رؤسای قوای سه‌گانه و مراجع قضایی و ضابطان دادگستری در ارتباط با آنچه در این قانون مقرر شده، نیست».

مقاوله‌نامه‌ها، آیین‌نامه‌ها یا عرف و عادات در هر کشور طرف این میثاق به رسمیت شناخته شده یا نافذ و جاری است، به عذر اینکه این میثاق چنین حقوقی را به رسمیت نشناخته یا اینکه به میزان کمتری به رسمیت شناخته است، پذیرفتنی نخواهد بود».

۴-۲-۱- حق بر جبران خسارت قربانیان در دیوان بین‌المللی دادگستری^۱

منظور ما از قربانی در اینجا اعم از شخص یا مقام تحریم‌شده و دیگر شهروندانی است که به سبب تحریم یا نهاد، سازمان یا مقام، خساراتی مادی یا معنوی بر آنها تحمیل می‌شود. دولت جمهوری اسلامی ایران نیز بر همین اساس در ۱۶ ژوئیه سال ۲۰۱۸، دادخواستی را علیه دولت آمریکا در دیوان بین‌المللی دادگستری به علت نقض عهدنامه مودت سال ۱۹۵۵ در اثر بازگرداندن تحریم‌های هسته‌ای اقامه کرد که با حصول برجام تعلیق شده بودند. در پی درخواست ایران، دیوان دستور موقتی مبنی بر رفع همه موانع صادرات آزاد به ایران در خصوص نیازهای انسان‌دوستانه از جمله دارو، لوازم پزشکی و بهداشتی، محصولات کشاورزی و غذایی و قطعات یدکی و تجهیزات ضروری و خدمات برای ایمنی هواپیمایی کشوری و عدم ایجاد محدودیت در مسیر پرداخت‌ها و انتقال وجوه مربوط به این اقدام‌ها صادر کرد.

دیوان رأی خود را در پرونده برادران لاگرانژ به استناد ماده ۳۶ کنوانسیون روابط کنسولی یادآوری و تأکید کرد «قرارهای صادره تحت ماده ۴۱ اساسنامه دیوان دارای ویژگی الزام‌آورند و تعهدات حقوقی بین‌المللی ایجاد می‌کنند»^۲.

۱- گزارش سالانه موضوعی ادريس الجزایری به مجمع عمومی (A/71/287) حول موضوع جبران خسارات برای قربانیان اقدامات قهری یک‌جانبه در پاسخ به درخواست قطعنامه ۷۰/۱۵۱ مجمع عمومی متمرکز است و مکمل گزارش سی‌وسومین (۳۳) جلسه شورای حقوق بشر (A/HRC/33/48) است که به ارزیابی راهکارهای متعدد پیشنهادی برای قربانیان پرداخته است و شامل موارد زیر است. صدور اعلامیه مبنی بر اقدامات قهری یک‌جانبه و حکومت قانون (A/HRC/33/48, 2016: 69) که شامل محورهای زیر است.

- مسئولیت‌های دولت‌ها.
 - حق بر جبران خسارت.
 - ایجاد سیستم متمرکز ثبت اقدامات قهری یک‌جانبه در سازمان ملل.
 - ایجاد سازوکارهای قانونی بین‌المللی برای جبران خسارات.
 - گزارش‌دهی و مرور اقدامات قهری یک‌جانبه.
- ۲- ICJ Reports, 2018: 100 به نقل از: زمانی و فرهمندزاد، ۱۴۰۰: ۲۱-۲۷.

ستاد امریه معروف و نهی از منکر و دبیر آن نیز می‌توانند با استناد به همین مقررات و رویه دیوان دادگستری لاهه و اثبات غیرقانونی بودن تحریم‌های اتحادیه اروپا، لغو آن‌ها را مطالبه کنند.

۴-۲-۲- سازوکارهای موجود در میثاقین مصوب سال ۱۹۶۶

هر شخصی می‌تواند شکایت خود را علیه نقض‌های ادعایی حقوقی که در میثاقین حقوق مدنی و سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سال ۱۹۶۶ مورد حمایت قرار گرفته‌اند، بر مبنای این معاهدات استوار کند.

در واقع، دولت‌ها به‌عنوان یک واحد یا جمع، به‌موجب تعهداتشان بر مبنای میثاقین و دستورالعمل‌های اختیاری میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، مسئول رفتارهای فراسرزمینی خود هستند.

رویه نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی مانند کمیته حقوق بشر، دیوان بین‌المللی دادگستری و دادگاه اروپایی حقوق بشر به این حقیقت اشاره دارد که دولت‌ها ممکن است به‌خاطر نقض حقوق اساسی اشخاصی که در خارج از مرزهای آن‌ها زندگی می‌کنند، مجبور به پاسخ‌گویی شوند. درباره جبران خسارات، کمیته‌ای ذیل دستورالعمل‌های اختیاری، درباره اقدامات جبرانی دولت‌ها مانند پرداخت غرامت به قربانیان تصمیم می‌گیرد.

۴-۲-۳- سازوکارهای شورای حقوق بشر سازمان ملل

شورای حقوق بشر دو سازوکار برای قربانیان حقوق بشر در اثر تحمیل اقدامات قهری یک‌جانبه دارد.

مورد نخست، روند شکایت است. این روند برای تعقیب تمام نقض‌های حقوق بشر و آزادی‌های اساسی در هر نقطه از جهان و تحت هر شرایطی که رخ دهد، در نظر گرفته شده است.^۱

دومین مورد، روند رسیدگی خاص است. در این روند، اشخاص یا گروه‌های موضوع اقدامات قهری یک‌جانبه، ادعاهای خود را در نهاد رسیدگی‌کننده مطرح می‌کنند.^۲

کمیسیون‌های جبران خسارت در زمینه‌های متفاوتی برای حل و فصل ادعاهایی تأسیس شده‌اند که در اثر شرایط مخاصمه یا نقض‌های جمعی حقوق بشر به وجود آمده‌اند. کمیسیون غرامت سازمان ملل متحد مثال عینی از این سازوکارهاست. کمیسیون غرامت مشابهی نیز می‌تواند بر مبنای تخصصی برای اقدامات قهری یک‌جانبه تأسیس شود.

1- A/HRC/33/48, 2016: 34.

2- A/HRC/33/48, 2016: 47.

۴-۲-۲-۴- رجوع به دادگاه‌های منطقه‌ای

دادگاه‌های منطقه‌ای بر اساس اختیارات و صلاحیت‌های خود ضمن رسیدگی به دعاوی خواهان‌ها، اقدام به بازبینی قضایی غیرمستقیم آن دسته از تصمیمات و قطعنامه‌های تحریمی شورای امنیت کرده‌اند که موجبات نقض حقوق بشر و آزادی‌های اساسی را فراهم آورده است (فلاح اسدی، ۱۳۹۴: ۴۱۲). مهم‌ترین نهاد قضایی که تاکنون نهادها و شرکت‌های ایرانی برای اعتراض به تحریم‌های یک‌جانبه اتحادیه اروپا بر اشخاص و شرکت‌های تجاری بدان متوسل شده‌اند، دیوان دادگستری اتحادیه اروپا بوده است (زمانی و فرهمندزاد، ۱۴۰۰: ۲۸). البته با توجه به وابستگی دیوان دادگستری اتحادیه اروپا به این نهاد و عدم استقلال سازمانی آن، نمی‌توان به بی‌طرفی این دیوان در صدور رأی عادلانه درباره ابطال دستورالعمل یادشده و جبران ضرر و زیان‌های مادی و معنوی ناشی از آن چندان امیدوار بود.

۴-۲-۲-۵- رجوع به دادگاه‌های دولت‌های تحریم‌کننده

از دیگر راهکارهای حقوقی که اشخاص و نهادها متأثر از تحریم‌های اقتصادی می‌توانند به آن متوسل شوند، رجوع به دادگاه‌ها و نهادهای قضایی داخلی کشورهای واضع تحریم‌های اقتصادی است. تحریم‌های مسافرتی ناقض حق آزادی جابه‌جایی افراد، تحریم‌های مالی ناقض حق تملک افراد و حق بر داشتن رفتار برابر و بدون تبعیض از مواردی بوده‌اند که اشخاص حقیقی و حقوقی قربانی تحریم‌های اقتصادی توانسته‌اند علیه دولت‌های واضع تحریم، طرح دعوا کنند و موفق به لغو این قوانین و اقدامات شوند. طرح دعوی بانک ملت علیه خزانه‌داری دولت انگلستان که منجر به صدور رأی دیوان عالی انگلستان به نفع خواهان شد، از مثال‌های موفق این اقدامات حقوقی است (زمانی و فرهمندزاد، ۱۴۰۰: ۲۸).

۴-۲-۲-۶- رجوع به دادگاه‌های ایرانی

در برخی حوزه‌های قضایی نیز دادگاه‌های داخلی به اشخاص یا نهادهایی که تحت تأثیر این اقدامات قرار گرفته‌اند، حکم به غرامت نداده‌اند؛ زیرا دادگاه‌ها در تصمیمات سیاسی مبنی بر اقدامات قهری یک‌جانبه، رویه واحدی ندارند. قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی مصوب سال ۱۳۷۸، به قربانیان تحریم‌های اقتصادی اجازه می‌دهد تا درباره خسارات ناشی از اقدامات زیان‌بار و مغایر حقوق بین‌الملل توسط دولت خارجی طرح دعوا کنند (زمانی و فرهمندزاد، ۱۴۰۰: ۲۹).

با توجه به دسترسی آسان و تضمین جدی‌تر عدالت قضایی در دادگاه‌های داخلی، ساده‌ترین و

مناسب‌ترین راه برای شکایت نسبت به تحریم یک‌جانبه مورد اشاره و مطالبه ضرر و زیان مادی و معنوی ناشی از این تحریم، رجوع به دادگاه‌های داخلی است. افزون‌بر نماینده حقوقی ستاد امریه‌معروف و نهی‌ازمنکر و دبیر آن که آماج مستقیم این تحریم هستند، هریک از اتباع ایران یا اتباع خارجی هم که به‌طور غیرمستقیم متحمل ضرر و زیان‌های مادی یا معنوی می‌شوند، می‌توانند از این طریق حقوق خود را مطالبه کنند.

نتیجه‌گیری

با توجه به خطاهای فاحش در صدر تا ذیل دستورالعمل اجرایی تحریم ستاد امریه‌معروف و نهی‌ازمنکر و دبیر آن در خصوص سمت اجرایی و عملکرد آقای هاشمی گلپایگانی، ماهیت حقوقی ستاد، وظایف قانونی و عملکرد آن در دو سال گذشته و شباهت زیاد ادبیات مندرج در آن سند با ادبیات جریان رسانه‌ای معاندان از قبیل بی‌بی‌سی انگلیسی، ایران‌اینترنشنال سعودی، منوتو، صدای آمریکا و رسانه سازمان مجاهدین خلق و گروهک‌های تجزیه‌طلب ترک و عرب و کرد، به نظر می‌رسد صفر تا صد نگارش این سند به دست عوامل سازمان‌های یادشده به‌ویژه تروریست‌های مجاهدین خلق سپرده شده که نماینده آن، شبنم مددزاده در روزهای منتهی به تصویب این سند در مقر اتحادیه اروپا حضور داشته است؛ البته این تصمیم بی‌ارتباط با پیروی اروپا از سیاست‌های رژیم ایالات متحده آمریکا علیه ایران نیست. چه این احتمال درست باشد و چه نباشد، آنچه حقیقت دارد این است که سندی با اغلاطی فاحش توسط نهادی به تصویب رسیده است که داعیه علم و منطق و تسلط بر حقوق و اداره دنیا را دارد و با ادعای حمایت از حقوق انسان‌ها و تأمین مصالح بین‌المللی، در امور داخلی کشورها دخالت می‌کند. این سند را می‌توان سند رسوایی اتحادیه اروپایی و خودزنی این اتحادیه با شلیک به قلب اعتبار بین‌المللی آن اتحادیه دانست! اتحادیه اروپا با چنین سطح نازلی از نگرش و تدبیر عملی نه تنها صلاحیت تصمیم‌گیری درباره دیگر دولت‌ها، بلکه صلاحیت و رشد کافی برای اداره امور مربوط به خود را هم ندارد و یک «ALLEXIT» سراسری دولت‌های عضو از این اتحادیه، بهترین راه‌حل برای پیشگیری از خودسری‌ها و رسوایی‌های بیشتر است. اقدام متقابل در تحریم نهادها و مقامات دولت‌های عضو اتحادیه اروپا، سازوکارهای حقوقی برای درخواست لغو و ابطال مصوبه تحریم‌های خودسرانه و سازوکارهای درخواست جبران خسارت اتباع ایرانی، ستاد امریه‌معروف و نهی‌ازمنکر و دبیر آن به‌عنوان قربانیان مستقیم و غیرمستقیم این مصوبه، در دادگاه‌های داخلی، خارجی، منطقه‌ای و شورای حقوق بشر سازمان ملل از جمله راهکارهای رهایی از شر مصوبه تحریم‌های اتحادیه اروپاست.

کتابنامه

- رحمانی، شهرام؛ جعفری، افشین (۱۳۹۸). *تقابل یک‌جانبه‌گرایی و حاکمیت قانون در حقوق بین‌الملل؛ مطالعه موردی: تحریم‌های آمریکا علیه ایران، پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، سال ۹، شماره ۴.
- زمانی، سیدقاسم؛ غریب‌آبادی، کاظم (۱۳۹۶). *تحریم‌ها به مثابه نقض تعهدات بین‌المللی دولت‌ها در زمینه حمایت از حقوق بشر، فصلنامه حقوق پزشکی*، سال ۱۱، شماره ۴۰.
- زمانی، قاسم؛ فرهمندزاد، زینب (۱۴۰۰). *اقدامات قهری یک‌جانبه آمریکا علیه ایران از منظر حقوق بین‌الملل با تأکید بر رویه شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد*، مجله پژوهش‌های حقوقی، دوره ۲۰، شماره ۴۸.
- فلاح اسدی، مهرداد (۱۳۹۴). *شورای امنیت سازمان ملل متحد؛ تحریم و حقوق بشر*، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش.
- مختاری، بهروز (۱۳۹۹). *حقوق بشردر پرتو یک‌جانبه‌گرایی و اقدامات زورمدارانه*، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، دوره ۱۷، شماره ۳.
- نورانی، سیدامیرسینا (۱۴۰۰). *واکاوی تحریم‌های یک‌جانبه اقتصادی در حقوق بین‌الملل؛ مطالعه موردی: ایالات متحده*، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، سال ۱۸، شماره ۳.
- Afriyie, F. (2019). *Legislative Authority of U.S Unilateral Economic Sanctions Against the Democratic People's Republic of North Korea (DPRK)*, Journal of Social and Political Sciences, No. 2 (3).
- Al-Khseilat, A., & Al-Refou, A., & Salem, S. (2020). *Unilateral Economic Sanctions*, Journal of Law, Policy and Globalization, No. 94.
- Carter, B. E. (2011). *Economic Sanctions*, In Max Planck Encyclopedia of Public International Law, vol. III.
- Cohen, D., & Goldman, Z. (2019). Like it or Not, Unilateral Sanctions Are Here to Stay. *AJIL Unbound*. 113. doi: 10.1017/aju.2019.24.
- Jazairy, I. (2019). *Unilateral Economic Sanctions, International Law, and Human Rights*. Ethics & International Affairs, 33 (3). doi: 10.1017/s0892679419000339.
- Jazairy, I. (2018). Report of the Special Rapporteur on the negative impact of unilateral coercive measures on the enjoyment of human rights. Geneva: UN. Human Rights Council. Aug 30 at: <https://digitallibrary.un.org/record/1644887>.
- Menkes, M. (2019). *The Legality of US Investment Sanctions against Iran before the ICJ: A Watershed Moment for the Essential Security and Necessity Exceptions*, Canadian Yearbook of International Law/ Annuaire Canadien De Droit International, No. 56. doi: 10.1017/cyl.2019.19.
- Mohamad, R. (2015). *Unilateral Sanctions in International Law: A Quest*. Economic Sanctions Under International Law. doi: 051-6265-94-978/10/1007-0-4.
- Rousseau, Charles (1979). *Droit international public, les relations internationales*,

Tome IV, Paris: Sirey.

<https://digitallibrary.un.org/record/1644887>.

<https://www.irna.ir/news/8490581/9>.

<https://www.mizan.news/4523720/9>.

<https://www.unic-ir.org/hr/hrd.htm>.

